

іншої дисципліни; використовуючи навчальну цифрову бібліотеку, викладачі і студенти знайдуть результати «найсвіжіших» досліджень науковцівусього світу в галузі науки, бізнесу та мистецтва, що забезпечить створення навчального цифрового центру передового досвіду тощо та забезпечить найвищий рівень освітнього процесу вищого закладу освіти мистецького профілю.

Список використаних джерел:

1. Драйден Г. Революція в обученні: Пер. с англ. / Гордон Драйден, Джаннетт Вос. Москва: ООО «ПАРВИНЭ», 2003. 672 с. С. 31–34.
2. Серих Л. В. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Intel «Навчання для майбутнього» слухачів курсів підвищення кваліфікації: Теорія та методика викладання образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. Суми: СОІППО. 2015. 20 с.
3. Серих Л. В. Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін: *навчально-тематичний план спеціальності «Учителі, викладачі образотворчого мистецтва»* (о/д форма організації навчального процесу). Суми: НВВ КЗСОІППО. 2016. 6 с.
4. Серих Л. В. Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін: *робоча програма спеціальності «Учителі, викладачі образотворчого мистецтва»* (о/д форма організації навчального процесу). Суми. НВВ КЗСОІППО. 2016. 18 с.

ЕНЕРГЕТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Лихвар В. Д.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри культурологічних дисциплін та образотворчого мистецтва

Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Творчість складає одну з найважливіших характеристик людини, яка реалізується у конкретних умовах існування останньої. Один з вимірів людини можна розглядати як взаємодію між тим, що вона собою являє, якою може і якою повинна бути. Зона екзистенції пролягає через сектор між являє і може, у якому реально виявляються сучасні риси людини у даний час і у даних обставинах. Протиріччя між дійсністю і бажаним світом, між існуванням і сутністю принципово не може бути розв'язане раз і назавжди.

Звернемо також увагу на те, що до розуміння творчості як явища, притаманного різним формам буття, підштовхують і результати досліджень, що стосуються інформаційно-енергетичної природи творчості, зокрема синергетики. Як відомо, термін «синергетика» був запроваджений професором Штуттгарського університету Германом Хакеном. У перекладі з грецької «*synergia*» - синергія означає співдружність, спільна дія [9]. На думку С. С. Хорунжого, синергетика представляє собою похідне від духовного слова «синергія» і тлумачиться як співпраця, співенергетичність енергії душі і тіла [10].

Питання про джерела творчої активності привертало і привертає увагу філософії, релігійних вчень, психології, педагогіки тощо. Діапазон суджень сягає від тверджень про те, що всі думки, вчинки, жести, слова, погляди людини являють собою енергетичні явища, до намагань акумулювати уявлення про енергетичну природу,

психіки і поведінки людини у наявні філософські, релігійні, етичні чи медичні вчення, або ж шляхом створення більш-менш оригінальних вчень.

Ураховуючи актуальність проблеми, її недостатню дослідженість у навчально-виховному процесі, зокрема такий її аспект, як організація навчально-виховного процесу розвитку художньо-творчого потенціалу школярів у процесі образотворчої діяльності темою статті визначено «Енергетично-інформаційні джерела художньо-творчого потенціалу особистості»

Що стосується проблеми творчості, у вітчизняній філософській, соціологічній, педагогічній психологічній літературі, то тут мають місце досить плідні зразки застосування принципів системного аналізу у його сучасній інтерпретації. Зокрема, синергетичне розуміння творчості розробляє В.Ніколько [7]. Треба зауважити, що автор дотримується розширеної трактовки феномену творчості, розглядаючи останню як одну з форм оновлення матерії.

У загальному вигляді енергетичне бачення людини включає такі основні положення. Людина – джерело і споживач енергії, її «акумулятор». Існування людини у світі поряд з іншими процесами являє собою обмін речовиною, психологічною енергією, інформацією. Ці енергетичні потоки пов'язані між собою і забезпечують процес життєдіяльності людини у всіх її проявах. [2]

Така постановка питання цілком слушна, тому що людина - істота у тому числі й природна. І як така, вона підкоряється загальним природним законам. Енергія, що її споживає людина, яка живить людську активність, може бути структурована таким чином: внутрішня енергія людського організму, яка має біологічну природу. Вона наслідуються людиною, а також накопичується в процесі життя, є результатом «горіння» речовинної енергії, яку людина отримує з їжею, водою, повітрям. Це - енергія тіла, яка може бути визначена, як біопотенціал, або біоенергетичний потенціал людини; енергія людської психіки і свідомості, яка пов'язана зі здібностями індивіда на основі біопотенціалу переробляти інформацію і енергію, які поступають зовні, у психічні і інтелектуальні процеси, які забезпечують активне і творче відношення людини до світу. Ці процеси можна визначити як психоенергетичний та інтелектуально-інформаційний потенціали. Перший в основному забезпечує психологічною енергією механізми діяльної активності людини. Другий – дає можливість суб'єкту переробляти інформацію про себе та оточуючий світ.

Відкритість світу, можливість змінювати індивідуально-природні параметри життєдіяльності забезпечує що один потенціал – побуджувально-мотиваційний. Це той параметр індивідуальності, який дає можливість акумулювати енергію, що її виробляють тіло, психіка, свідомість, а також ту, що була отримана від зовнішніх джерел, для конструювання різних типів відносин із світом. У цьому сенсі, мабуть, треба розуміти ідею про те, що тіло, психіка, свідомість – це лише «інструменти» для побудови і регуляції діяльності людського «Я» або «душі» (Рис.1).

Складним є питання про зовнішні джерела енергії, носіями якої є суспільство, природа, космос. Існує точка зору, згідно з якою простір життєдіяльності людини пронизується енергетичними і інформаційними полями і потоками, які впливають у відповідності із своєю специфікою на людське тіло, психіку, свідомість. Причому, розрізняється позитивний і негативний, той, що енергетично насичує і що позбавляє енергії. Він виникає як результат взаємодії людини з іншими людьми, з суспільством, природними процесами. Сьогодні накопичена велика кількість спостережень і фактів, які підтверджують ці ідеї. Однак залишається відкритим питання про конкретні механізми енергетично-інформаційної взаємодії. Наявність відповідних структур, до того ж далеко не завжди осмислюється і контролюється суб'єктом.

Але безперечно, що в процесі своєї життєдіяльності людина використовує зовнішню і внутрішню, природжену і засвоєну фізичну, психічну, інтелектуальну енергію і інформацію. Ця енергія і є джерелом, «пальним» для всіх форм активного відношення людини до зовнішнього, соціального і природного світу, до інших людей, речей, явищ, процесів.[9]

Творчість, її результати дають приріст у розвитку внутрішнього душевно-духовного світу людини і забезпечують постійний процес відтворення буття, перехід небуття в буття через використання інформаційно-енергетичних внутрішніх сил людини і зовнішніх для неї джерел енергії.

Аналізуючи творчий потенціал людини необхідно відзначити, що це поняття досить широко використовувалось психологами С.Рубінштейном, О.Леонтьєвим, Я.Пономарьовим, О.Тихоміровим. При цьому, як правило, у творчий потенціал включалися усі основні психологічні особливості і якості людини (мислення, воля, пам'ять, переконання, емоції і т.п.). У філософському і соціологічному аспектах головні напрями дослідження творчого потенціалу людини належать таким авторам, як М.Каган, Л.Коган, В.Овчинников, В.Саготовський, Л.Сохань, В.Тихонович, які дотримувались в основному особисто діяльного розуміння творчості.

Виходячи із аналізу родових форм діяльності людини Н.Каган виділив п'ять основних потенціалів особистості – гносеологічний, аксіологічний, комунікативний, художній і перетворюючий. Творчість він розглядає як відображення особистих сутнісних сил перетворюючої діяльності [5: 50-90, 120]. В.Ф.Овчинников досить слушно зауважував, що творчий потенціал не можна розглядати як рівнозначний іншим потенціалам. Він вважає, що кожний вид діяльності у своєму родовому значенні вміщує елементи творчої дії. Творчість – це не вид діяльності, а певний якісний стан діяльності. [8: 6]. Творчий потенціал В.Ф.Овчинников визначає як «синтетичну якість особистості, що характеризує міру її можливості ставити і вирішувати нові завдання у сфері своєї діяльності, яка має суспільне значення» [8: 6]. Ми вважаємо, що творчий потенціал як «інтегральну якість людини, ядро сутнісних сил, які виражають міру активності індивіда у процесі освоєння і переробки енергії, інформації, що поступає ззовні, а також виробляються самою людиною, ТПЛ характеризує ступінь оптимізації і гармонізації відносин між внутрішнім світом людини і зовнішнім. ТПЛ виявляється у вільній грі здібностей і потреб, інших внутрішніх якостей духовного світу людини і реалізується у діяльності, спілкуванні, пізнанні, які здійснюються переважно на основі внутрішньої детермінації функціонування свідомості і поведінки людини» [11: 43].

Творчий потенціал людини носить комплексний системний характер і виявляється на всіх вікових рівнях людини у залежності від умов функціонування. Він співпадає з іншими потенціалами людини частково через включеність у певні види діяльності, що стоять за цими потенціалами. ТПЛ може проявитися у процесі мислення і діяльності у певних суспільних відносинах, хоча він має і власні змістовні характеристики. На нашу думку, зовнішні фактори відіграють важливу роль у розвитку творчого потенціалу, але рушійною силою і ядром його є внутрішні фактори. Саме вони є важливими чинниками саморозвитку людини, само здійснення, самодіяльності, самобудівництва, вільним діям і вчинкам. Має рацію і думка про те, що справжніми детермінантами становлення і розвитку людини, її соціалізації є сукупна діяльність людської свідомості, людської волі, практики і соціальної діяльності.

Художньо-творчий потенціал людини — це універсальна, цілісна якість людини, змістовна визначеність якої виявляється у художньо-творчій діяльності шляхом

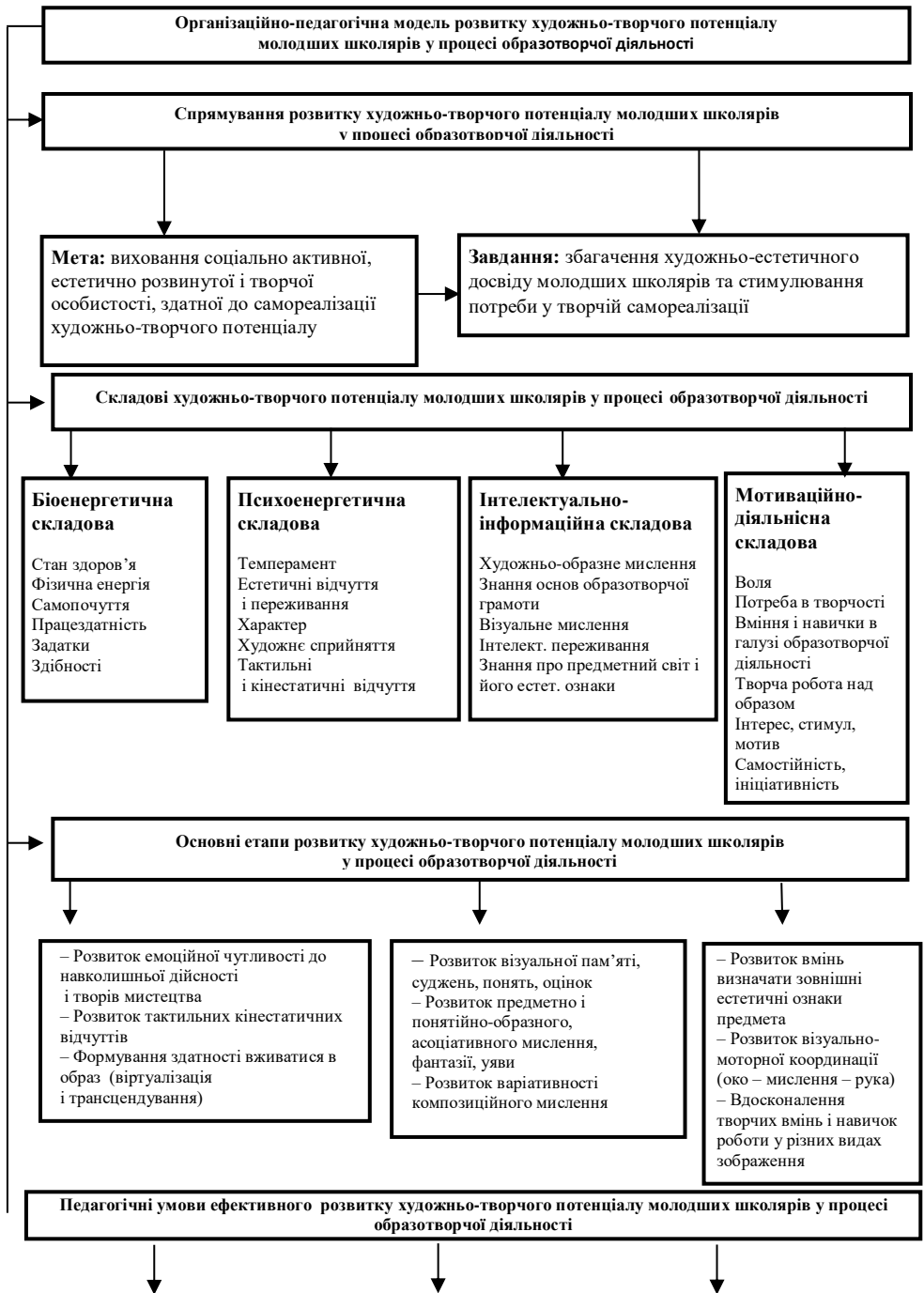
прирошення матеріально-духовних цінностей та саморозвитку і самореалізації особистості, концентруючи для цього фізичні, психологічні і духовні ресурси. Це діяльність в галузі мистецтва, особливою якою є відображення реальності у художньо-образній формі.

Змістова характеристика художньо-творчого потенціалу являє собою невід'ємну складову цілісного гармонійного розвитку особистості. Будучи органічно пов'язаним з основними параметрами у розвитку особистості (фізична енергія, задатки, здібності, мораль та ін.) художньо-творчий потенціал особистості водночас має свою структуру, яка охоплює такі складові як: біоенергетична, психоенергетична, інтелектуально-інформаційна та мотиваційно-діяльнісна. (Рис.1)

Художньо-творчий потенціал людини є багаторівневою функціональною системою, а це означає, що він може виявляти себе реалізацією в образотворчій діяльності, виявленням природних задатків і здібностей учнів, властивостями їхнього чуттєвого сприймання, інтелектуальною активністю дітей та творчою ініціативою. Ураховуючи багаторівневість художньо-творчого потенціалу молодших школярів ми вважаємо доцільним організацію відповідного педагогічного забезпечення цієї якості, що за змістом охоплює діяльнісно-результативну та духовну складові [6].

Мета розвитку художньо-творчого потенціалу особистості у процесі образотворчої діяльності полягає у ефективному вихованні соціально активної, естетично розвинутої і творчої особистості у процесі образотворчої діяльності. Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступного завдання: збагачення художньо-естетичного досвіду та стимулювання потреби у творчій самореалізації. Підвищення художньо-творчої активності можливе за умов: спрямування образотворчої діяльності людини на розвиток її художньо-творчого потенціалу; поетапного розвитку складових художньо-творчого потенціалу особистості; стимулювання у навчально-виховному процесі художньо-творчої активності особистості шляхом використання спеціально розроблених педагогічних засобів та урахування відповідних чинників соціокультурного середовища; комплексного організаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу з розвитку художньо-творчого потенціалу [6].

Художньо-творчий потенціал людини є багаторівневою структурою, що за змістом охоплює діяльнісно-результативну і духовну складові. Послідовність здійснення етапів розвитку художньо-творчого потенціалу в навчально-виховному процесі на заняттях з образотворчого мистецтва у початковій школі може бути позначена термінами «відчуваю» – «знаю» – «вмію». Перша ланка цієї структури представлена біоенергетичною і психоенергетичною складовими художньо-творчого потенціалу, куди входять фізична енергія, емоційна чутливість, темперамент, естетичні відчуття, характер, задатки, здібності. Друга – розгортається у взаємодії психоенергетичної і інтелектуально-інформаційної складових, коли здатність мислення у співвіднесенні з візуальними враженнями дає можливість вибудовувати візуальні моделі, створювати художні образи. Компонентами інтелектуально-інформаційної складової є знання теорії і історії мистецтва, основ образотворчої грамоти (кольорознавства, композиції, елементів перспективи, естетичних ознак предметного світу, особливостей художніх матеріалів, тощо) [6].

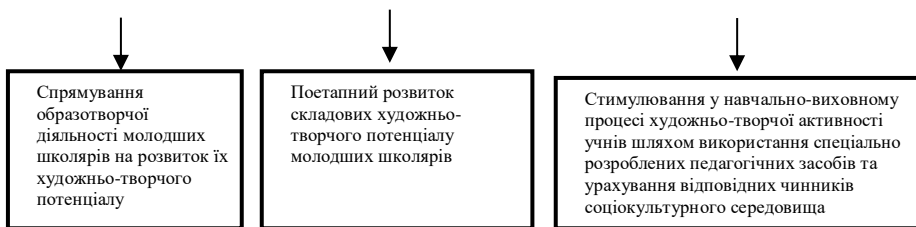

Рис.1 Організаційно-педагогічна модель розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності

Третя ланка взаємодіє з двома попередніми і розгортається як мотиваційно-діяльнісна. Атрибутами її є воля, потреба в творчості, вміння, навички діяльності, самостійність, ініціативність, які складають основу первинного досвіду навчання людини. У процесі художньо-творчої діяльності всі ці складові художньо-творчого потенціалу знаходяться у гармонійній взаємодії цілісної системи як координація ока, мислення, руки. Але щоб стати основою для постійної дієздатності людини, вказані вище складові повинні набути певної цілеспрямованості, напруженості, системності. Це забезпечує мотиваційно-діялісна складова, яка репрезентує потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, настанови і інші складові (Рис. 1). На ранніх етапах розвитку людини цей структурний елемент, будучи в стадії формування відіграє надзвичайно важливу роль для ідентифікації особистості у соціальному середовищі в майбутньому. [11].

Значну роль у педагогічній діяльності педагога відіграють основні форми фіксації художньо-творчого потенціалу особистості у процесі образотворчої діяльності. Вони, відповідно, забезпечують узагальнення інтелектуального і психологічного досвіду і вихід за межі наявного досвіду, зв'язуючи останній з майбутнім результатом діяльності (Табл. 1), [11]

Із усієї сукупності якостей і проявів людської індивідуальності, що характеризують її творчі можливості, ми розуміємо ті природні, біофізіологічні прояви, які забезпечують наявність потенційних умов для розгортання процесу творчості, формування якостей творчої особистості в процесі її життєдіяльності. Як на нашу думку, тут найважливішого значення набувають особливості будови мозку, органів відчуття і руху. Мова йде, зокрема про силу, рухливість і врівноваженість процесів гальмування і збудження нервових процесів, чутливість, реактивність та інші біофізіологічні особливості людини, які забезпечують наявність того, що іноді називають життєвою енергією людини. Найбільш адекватно вказані особливості втілені у поняття «*здатки*». Останні традиційно у психології розглядаються як анатомо-фізіологічні, природжені спадкоємності особливостей людини. Задатки по своєму змісту багатозначні: вони можуть проявлятися у різних комбінаціях і є тією основою, на якій формуються здібності, інтереси, потреби та інші психологічні і соціальні складові людської індивідуальності.

Основні форми фіксації художньо-творчого потенціалу особистості у процесі образотворчої діяльності

№	Складові ХТП людини	Показники, за якими можуть бути зафіксовані складові ХТП	Методичні засоби фіксації показників ХТП
1.	Біоенергетична складова	<ul style="list-style-type: none"> - стан здоров'я; - самопочуття; - працездатність; - фізична енергія; - здібності; - задатки 	<ul style="list-style-type: none"> - відповідність фізичного віку хронології життя; - оцінки і самооцінки стану людини
2.	Психоенергетична складова	<ul style="list-style-type: none"> - велика вразливість і емоційна чутливість, емоційне переживання естетичного в навколишній дійсності (емпатія); - художньо-образне і асоціативне мислення (синестезія); - тактильні і кінестатичні відчуття; - особливості творчого стану інтелекту; здатність до самозосередження 	<ul style="list-style-type: none"> - тести; - соціально-психологічні анкети
3.	Інтелектуально-інформаційна складова	<ul style="list-style-type: none"> - здатність оригінально мислити, не за шаблонами; - здатність до винахідливості, гнучкість розумового мислення, допитливість; - рівень знань про предметний світ і його естетичні ознаки; - рівень знань з основ образотворчої грамоти; - досвід ознайомлення з художніми техніками і особливостями роботи з художніми матеріалами 	<ul style="list-style-type: none"> - тести з виявлення рівня інтелекту; - контрольні завдання; - тести
4.	Мотиваційно-діяльнісна складова	<ul style="list-style-type: none"> - рівень розвитку візуально-моторної координації (око – мислення – рука); - наявність творчих вмінь і навичок роботи в різних видах образотворчої діяльності; - потреба в творчості; - воля; - самостійність, ініціативність 	<ul style="list-style-type: none"> - творчі завдання; - аналіз якісних характеристик образотворчих робіт учнів

Таким чином, творчість – кінцевий підсумок активності людини, переробки енергії та інформації шляхом діялісно-есенціального досягнення речових результатів і завдяки активізації духовних процесів шляхом звернення до зовнішніх, загальніших шарів духовності (трансцендування), а також мобілізації внутрішніх духовних ресурсів суб'єкта (віртуалізація). Це й є ті духовні рівні прояву творчого потенціалу людини, які забезпечують виникнення нового у його інформаційно-ідеальній і діяльно-результативній формах.

Підсумовуючи аналіз, проведений вище, зазначимо, що поняття творчості має розглядатися не тільки як загальнонаукове, але і як педагогічне, яке відображає механізми активного ставлення людини до оточуючого світу і до самої себе.

Творчість як феномен буття – складне системне явище, яке здійснюється у координатах, що охоплюють досить різні прояви суб'єктивного і об'єктивного світів. Людина – творча істота, яка у більшій чи меншій мірі у процесі життєдіяльності

реалізує свої внутрішні можливості, об'являє свою творчу сутність. У цих умовах перспективним виглядає не тільки пошук внутрішніх чинників творчої активності людини, але і намагання зв'язати зовнішні і внутрішні боки творчого процесу, віднайти механізми педагогічного впливу на розвиток творчих задатків людини.

Отже, раніше проведені дослідження дитячої образотворчої діяльності привели до наступних основних висновків: 1) цілісний психічний розвиток дитини включає розвиток здібностей до образотворчої діяльності; 2) образотворча діяльність як вид продуктивної діяльності відбиває рівень психічного розвитку дитини і її формуючу індивідуальність, зокрема рівень сформованості пізнавальних процесів. Образотворча діяльність сприяє подальшому розвитку художньо-творчого потенціалу засобами більш активного візуального вивчення реального світу.

Список використаних джерел:

1. Бакушинский А.В. Художественное творчество и воспитание //Новая Москва. – 1925. – С.156-157
2. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения. В 2 т. /Под ред. А.В.Пертовского. – М.: Педагогика, – 1979. – Т.1. – 304 с.; – 1979, – Т.2. – 400с.
3. Будилова Е.А. Вопросы мышления в ассоциативной психологии // Основные направления исследований психологии мышления в капиталистических странах р/Под ед. Е .В.Шороховой. – М., 1996. – 137с.
4. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: В. С. Лозниця. – К.: Радянська школа, 1998. – 302с.
5. Каган М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа): Мойсей Самойлович Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
6. Лихвар В.Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагогічних наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» В. Д. Лихвар. – Херсон, 2003. – 22] с.
7. Николко В.Н. Творчество как новационный процесс. Философско-онтологический анализ: Владимир Николаевич Николко. – Симферополь, 1991. – 341с.
8. Овчинников В.Ф. Научно-технический прогресс и развитие творческого потенциала работника производства: Виктор Фёдорович Овчинников. – Л.: Изд. Ленингр. унів., 1974. – 168с.
9. Хакен Герман. Синергетика: Герман Хакен. – М.: Мир, 1980.
10. Хоружий С. С. Очерки синергийной антропологии: Сергей Сергеевич Хоружий. – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2005. — 408 с.
11. Чаплигін О.К. Творчий потенціал людини: від становлення до реалізації (соціально-філософський аналіз): Олександр Костянтинівич Чаплигін.– Х.: Основа, 1999. – 278с.